

ГЕНДЕРНА ЕКСПЕРТИЗА ПІДРУЧНИКІВ З ІНФОРМАТИКИ ДЛЯ УЧНІВСТВА 2 ТА 5 КЛАСІВ

*Носова Вікторія Володимирівна,
учителька інформатики
Лозівського НВК №10 «ЗНЗ-ДНЗ»*

Гендерний аналіз підручників є нагальною проблемою сьогодення, адже саме через книжки учнівство отримує щоденну інформацію, що має значні важелі впливу на формування гендерних уявлень. Гендерна експертиза підручників має на меті виявити прояви дискримінації (фемінітиви, маскулінітиви, стереотипи, андроцентризми, сексизми тощо) та надати рекомендації щодо їх усунення.

В 2015 році нами була зроблена спроба гендерної експертизи підручників для учнівства 2 класів, яка висвітлена у статті “Гендерна експертиза підручників з інформатики для учнів та учениць 2-го класу”[1]. Аналізу підлягали підручники, які надійшли до шкільних бібліотек міста Лозова Харківської області, рекомендовані Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України, для учнів та учениць 2 класів, а саме: “Сходинки до інформатики” [4] та “Сходинки до інформатики” [5].

Метою є виявлення соціальних ролів чоловіків і жінок, з якими школярі та школярки ознайомлюються на сторінках підручників з інформатики. Це дало можливість виявити певні рамки самореалізації особистості, які створюються у процесі гендерної соціалізації.

У ході дослідження були сформульовані соціальні ролі чоловіків і жінок, про які йдеться на сторінках підручників та визначені професії, які фігурують як «чоловічі» або «жіночі». Продовжуючи роботу в даному напрямку ми здійснили гендерну експертизу підручників з інформатики для учнівства 5 класів, а саме підручника “Інформатика” [2] та “Інформатика” [3].

Першим постало завдання проаналізувати підручники та визначити частоту апеляцій до чоловічих і жіночих образів, відображених на малюнках. Результати роботи подані у таблицях 1-2. Слід звернути увагу, на значну перевагу чоловічих образів в порівнянні із використанням жіночих образів у підручниках для учнів та учениць 2 класів, в той час як педагогічний колектив та учнівство має змогу спиратися на гендернопаритетний підручник [3] для учнівства 5 класів, що зазначено на діаграмах рис.1-2.

Таблиця 1

Частота апеляцій до чоловічих і жіночих образів, відображених на малюнках

	Сходинки до інформатики [4]	Сходинки до інформатики [5]
У сюжеті використовується чоловічий образ	20 (39%)	58 (56%)
У сюжеті використовується жіночий образ	15 (30%)	35 (34%)
У сюжеті присутні герої обох статей	16 (31%)	11 (10%)

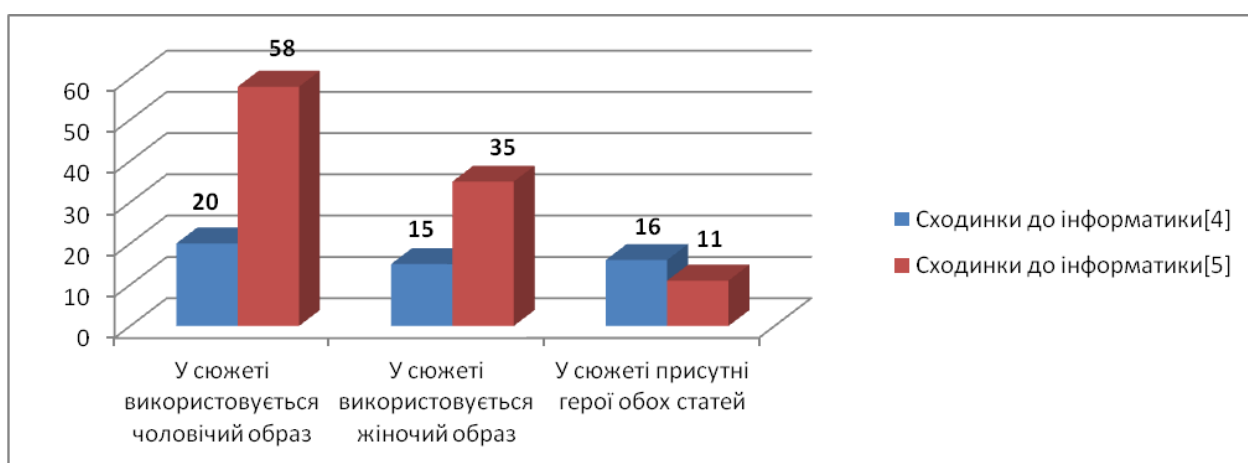

Рис. 1 Частота апеляцій до чоловічих і жіночих образів, відображених на малюнках

Частота апеляцій до чоловічих і жіночих образів, відображених на малюнках

	Інформатика [2]	Інформатика [3]
У сюжеті використовується чоловічий образ	22 (52%)	10 (38,5%)
У сюжеті використовується жіночий образ	8 (19%)	10 (38,5%)
У сюжеті присутні герої обох статей	12 (29%)	6 (23%)

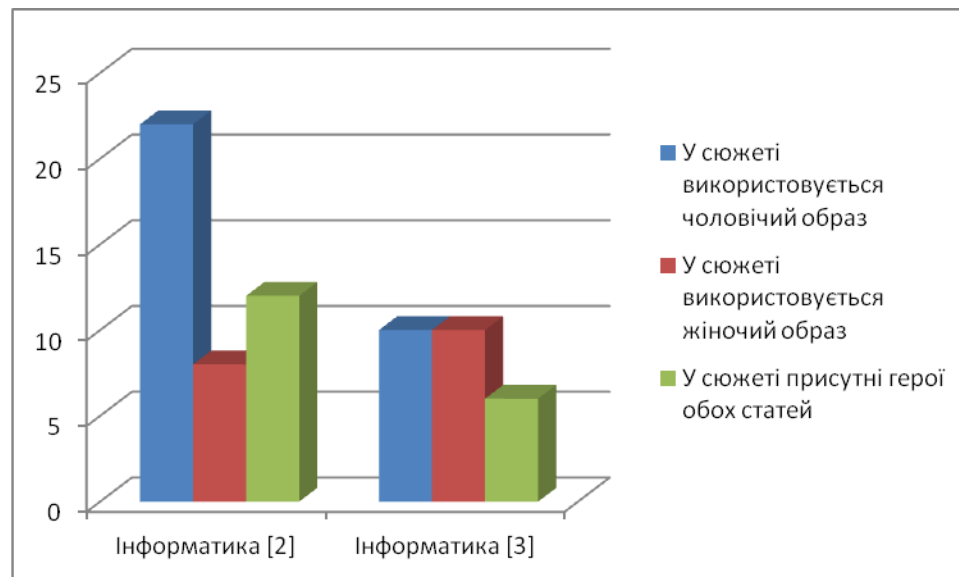

Рис. 2 Частота апеляцій до чоловічих і жіночих образів, відображених на малюнках

Вибір професії – це вибір життєвого шляху. Не останню роль в цьому питанні з 1 по 11 клас на учнівство відіграють шкільні підручники.

Поділ професій на “чоловічі” та “жіночі” є необдуманим кроком у формуванні світогляду та вихованні підростаючого покоління, які закріплюються у

свідомості без урахування соціальних змін, суспільного розвитку і життєвих процесів, що відбуваються.

Із таблиці 3 «Структура «чоловічих» та «жіночих» професій» можна зробити висновок, що Г.В. Ломаковська, Г.О. Проценко, Й.Я. Ривкінд, Ф.М. Ривкінд виділяють професії водія, пілота, моряка, директора школи, міліціонера-регулювальника, режисера, науковця, футболіста, шукача скарбів, робітника банку, як такі, що притаманні лише чоловікам. Проте, вищезазначені автори, окреслили наступне коло професій де працюють лише жінки: робітниця аптеки, бібліотекарка, кухарка, касирка, продавчиння.

Дещо інший список професій надає у своєму підручнику пані Коршунова О.В.: «чоловічі» - будівельник, диспетчер, лісник, програміст, оператор, журналіст; «жіночі» - бібліотекарка, лікарка, касирка, перукарка.

Таблиця 3.

Структура «чоловічих» та «жіночих» професій

Галузі	Сходинки до інформатики [3]			Сходинки до інформатики [4]		
	«Чоловічі» професії	«Жіночі» професії	Професії, характерні до обох статей	«Чоловічі» професії	«Жіночі» професії	Професії, характерні до обох статей
Промисловість						
Будівництво				будівельник		
Транспорт	водій, пілот, моряк			диспетчер		
Сільське господарство				лісник		
Органи управління	директор школи, міліціонер-регулювальник					
Освіта		вчителька	учитель			учитель
Охорона здоров'я		робітниця аптеки			лікарка	

Наука, культура	режисер, науковець	бібліоте- карка	диктор	програміст, журналіст, оператор	бібліоте- карка	
Побутове обслуговування		продавчиня, кухарка, касірка			касірка, перукар- ка	дизайне р одягу
Інше	футболіст, шукачі скарбів, робітник банку					

Із таблиці 4 «Структура «чоловічих» та «жіночих» професій» можна зробити висновок, що Й.Я. Ривкінд, Т.І. Лисенко, Л.А. Чернікова, В.В. Шакотько виділяють професії матрос-сигнальник, учитель, директор школи, заступник директора, учень, диктор, співак, турист, письменник, піаніст, екскурсовод, міліціонер-регулювальник, суддя футбольного матчу, як такі, що притаманні лише чоловікам. Проте, вищезазначені автори, не виділили жодної професії, де працюють лише жінки, начебто це суттєвий крок до гендерно-чутливого суспільства, якби не замалий список посад, які займають як чоловіки так і жінки.

Дещо інший список професій надають у своєму підручнику Н.В. Морзе, О.В. Барна, В.П. Вембер, О.Г. Кузьминська, Н.А. Саражинська: «чоловічі» - автомобіліст, скрипаль, художник, турист, співак, редактор, легкоатлет; «жіночі» - медсестра. Даний колектив авторів виділяє дещо більший список професій, що притаманні до обох статей – конструктори, агрономи, вчителі, лікарі, письменники, судді, підприємці.

Для ефективного моделювання гендернотолерантної освітньої моделі необхідно вивчати і знати ті гендерні зразки, які хлопчики й дівчатка засвоюють у школі, оцінити, як вони впливають на розвиток особистості й відповідають вимогам ситуації, що склалася.

Таблиця 4.

Структура «чоловічих» та «жіночих» професій

Галузі	Інформатика [2]			Інформатика [3]		
	«Чоловічі» професії	«Жіночі» професії	Професії, характерні до обох статей	«Чоловічі» професії	«Жіночі» професії	Професії, характерні до обох статей
Промисловість			Інженери, конструктори			
Будівництво						конструктори
Транспорт	Матрос-сигнальник,			автомобіліст		
Сільське господарство						агрономи
Органи управління						
Освіта	директор школи, заступник директора, учень					вчителі
Охорона здоров'я					медсестра	лікарі
Наука, культура	Диктор, співак, турист, письменник, піаніст,			скрипаль, художник, турист, співак, редактор, легкоатлет		письменники
Побутове обслуговування	Екскурсовод, міліціонер-регулювальник		Модельєри			
Інше	Суддя футбольного матчу					судді, підприємці

Для ефективного моделювання гендернотолерантної освітньої моделі необхідно вивчати і знати ті гендерні зразки, які хлопчики й дівчатка засвоюють у

школі, оцінити, як вони впливають на розвиток особистості й відповідають вимогам ситуації, що склалася.

Вивчаючи підручники з інформатики для учнів та учениць 2 та 5 класів неможливо не помітити численні контексти, що є гендерносоціалізуючими для другокласників та другокласниць, п'ятикласниць та п'ятикласників.

Усі виявлені джерела гендерної соціалізації ми класифікували за зверненням, професійною спрямованістю, запитання та завдання, розподіл домашніх обов'язків, маскулінітиви.

Звернення:

Любий друже! [4,6]

Звернення до учня. ...,шановний другокласнику. [5,3]

Мій знайомий вирушає в подорож... Мій знайомий дуже любить читати...

Розкажи своєму товаришу...[5,13]

Розповідь друга...[2,6]

Передати вітання другові....[2,7]

Учень або студент може з дозволу викладача записати хід уроку...[2,22]

В учня носієм даних...[2,29]

здоров'ю інших учнів класу.[2,33]

Дорогий друже! ...друзі-однокласники.... вчитель....[3,3]

Успіхів тобі, любий п'ятикласнику, ..[3,4]

....своєму товаришу з Росії ти можеш передати...[3,14]

П'ятикласниці Марійка, Олеся й Ніна...[3,33]

Учні твого класу...[3,35]

Професійна спрямованість:

Ганусин тато працює у проектному інституті. (Якщо перечитати підручник, то у Ганнусі є лише тато та дідусь) [4,12]

Вчителька розповідала...[4,12]

Учитель показав на карті **учням** кордони України.

Диктор телебачення повідомив..

Екскурсовод розказав **учням**...

Дмитро залишив матері записку, що пішов до **Василя**...

Великий рекламний щит повідомляє про концерт популярного українського **співака**. [2,5]

...., отримавши повідомлення, що **турист** за 5 годин пройшов 20 кілометрів, **учень** визначив, що він ішов ...[2,12]

Читаючи ноти, **піаніст** визначає, ...[2,13]

лікар визначає діагноз хворого.[2,15]

Комп'ютери є в **директора** школи і його заступників.[2,19]

кожен **пасажир** у ньому, **водій**, ... об'єкта **учень**...[2,43]

Письменник після виходу нової книжки розповідає...[2,132]

тепер ми можемо почути їх із записів, або побачити відеокліпи у виконанні **сучасних співаків**. [3,15]

Запитання та завдання:

Запитання і завдання №1 «Уяви, що хочеш намалювати казковий ліс. ... Продовж розповідь. Я завітав до казкового лісу. ...». Незрозуміло, як повинна виконувати цю вправу дівчинка, чи ця вправа є виключно для хлопців?[4,132]

№5 **Класний керівник** 5 класу запропонував **учням** написати замітку в шкільну газету “Як я провів літо”... відвідав... [3,26]

Які дані про себе ти можеш повідомити **класному керівникові**, шкільній медсестрі, своїм однокласникам? [3,31]

Для проекту “Клумба своїми руками” **Славко, Петрик, Родіон та Гнат** збирали дані[3,34]

З якими об'єктами ти зустрі**чався** на уроках...[3,60]

Чи бачи**в** ти ...?[3,181]

Чи можна презентацію, створену твої**м** однокласником, ...[3,234]

Розподіл домашніх обов'язків:

Матуся готує млинці, а татусь вмикає новий комп'ютер.[5,70]

П'ятикласник Петрик разом з татом приготували спорядження для походу.[3,11]

Маскулінітиви:

Хлопці демонструють неправильну поведінку, а дівчата правильну!!![5,6-8]

...до учнів другого класу прийшов новий учень...[4,9]

У районних змаганнях з легкої атлетики брали участь двадцять п'ять бігунів...судді отримали список восьми учасників фінального забігу.[2,12-13]

...відповідь уч**ня** на уроці...[2,16]

Чотири п'ятикласни**ки** Петрик, Артем, Остап, ... [3,19]

Товарише**ві** потрібно відгадати його назву[3,32]

Переможе**цем** стане той, ...[3,44]

Петрусь та Микола мають вдома ПК...[3,46]

...Переможе**цем** стане той, ...[3,234]

... учасни**к**...[3,253]

Зустрічаючи у підручниках чисельні маскулінітиви, ми вирішили обчислити частоту апеляцій до чоловічих і жіночих імен (результати даного дослідження представлені у таблиці 5 та на малюнку 3). Дійсно, чоловічих імен у підручнику Інформатика[2] на 12% більше ніж жіночих.

Частота апеляцій до чоловічих і жіночих імен

	Чоловічі імена	Жіночі іменаі
Інформатика[2]	Петрик, Михайло, Артем, Остап, Дмитрик, Максим, Рома, Славко, Радіон, Гнат, Миколка, Антон, Стас, Вітя, Сергій, Олег, Назар, Стіен, Руслан, Давид, Іванко, Артур	Катруся, Тетяна, Оля, Віка, Валерія, Марійка, Олеся, Ніна, Галинка, Світлана, Марина, Ліда, Мар'яна, Неля, Жанна, Настя, Гануся
Частота використання імен	22 (56%)	17 (44%)

Рис.3 Частота апеляцій до чоловічих і жіночих імен

Розвиток сучасного суспільства направлений на пріоритетність демократичних цінностей, урахування гендерного аспекту соціалізації особистості, а отже ставить перед освітою завдання формування гендерної компетентності в усіх учасників навчально-виховного процесу. Під час проведення гендерної експертизи підручників було з'ясовано чисельні джерела гендерної

соціалізації, які потребують корегування під час викладання уроків з використанням методичних рекомендацій щодо адаптування наявних до гендерно-чутливого середовища навчального закладу. Отже, на сьогодні нагальною є проблема гендерної експертизи підручників та розробка методичних рекомендацій щодо адаптування наявних до гендерно-чутливого середовища навчального закладу, створення комфортних умов для навчання та гендерної соціалізації учнівства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гендерна парадигма освітнього простору / За заг. ред. Дороніної Т. О. - Кривий Ріг: ВЦ КПП ДВНЗ “КНУ”. - 2015. - Вип.1. - 150с.
2. Інформатика: підруч. для 5-го кл. загальноосвіт. навч. закл./Й.Я. Ривкінд, Т.І. Лисенко, Л.А. Чернікова, В.В. Шакотько. – К.: Генеза, 2013.-200с.
3. Інформатика: підруч. Для 5 кл. загальноосвіт. навч. закладів/Н.В. Морзе, О.В. Барна, В.П. Вембер, О.Г. Кузьминська, Н.А. Саражинська — К.: Видавничий дім “Освіта”, 2013, -256 с.
4. Підручник “Сходінки до інформатики: підруч. для 2 кл. загальноосвіт. навч. закладів /Г.В. Ломаковська, Г.О. Проценко, Й.Я. Ривкінд, Ф.М. Ривкінд.-К.: Видавничий дім «Освіта», 2012.-160 с.”
5. Підручник “Сходінки до інформатики: підруч. для 2 кл. загальноосв. навч. закл./ О.В. Коршунова. - К.:Генеза, 2012.-112с.: іл.”